

УДК 81.271.2+37.0
DOI 10.58649/1694-5344-2025-3-22-27

ДЖУНУШЕВА Б.А., СУЕРАЛИЕВА Д.С.
Ж. Баласагын атындагы КУУ
ДЖУНУШЕВА Б.А., СУЕРАЛИЕВА Д.
КНУ имени Ж. Баласагына
DZHUNUSHEVA B.A., SUERALIEVA D. S.
KNU J. Balasagyn

БОЛОЧОК СТУДЕНТ- ЮРИСТТЕРДИН КЕП МАДАНИЯТЫН КАЛЫПТАНДЫРУУ

ФОРМИРОВАНИЕ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ СТУДЕНТОВ-ЮРИСТОВ

FORMATION OF SPEECH CULTURE OF FUTURE LAW STUDENTS

Кыскача мүнөздөмө: Бул макалада студенттердин кеп маданиятын калыптандыруу деңгээлин жогорулатуунун эффективдүү методикалык жолдорун изилдөө, кесиптик ишмердүүлүктүн ар кандай тармактарында баарлашуунун натыйжалуулугун камсыз кылуучу тил тажрыйбасынын көндүмдөрүн калыптандыруу каралат. Келечектеги юристтердин кесиптик ишмердүүлүгү тилди билүү деңгээлинен көз каранды болгондуктан, бул чечендик өнөрдүн негиздерине жана тилдин өзгөчө маданиятына үйрөтүүнү талап кылат. Студент- юристтерге кеп маданиятынын негизги талабы, бул биринчи кезекте, кептин грамматикалык, орфографиялык жана стилистикалык тууралыгы.

Аннотация: В данной статье речь идет о поиске эффективных методических путей повышения уровня сформированности речевой культуры студентов, формирования условий языкового опыта, обеспечивающих эффективность общения в различных сферах профессиональной деятельности. Поскольку профессиональная деятельность будущих юристов зависит от уровня знания языка, она требует обучения основам публичного выступления и особой культуры языка. Основным требованием культуры речи студентов-юристов является, прежде всего, грамматическая, орфографическая и стилистическая правильность речи.

Abstract: This article is about the search for effective methodological ways to increase the level of formation of students' speech culture, the formation of language experience conditions that ensure effective communication in various fields of professional activity. Since the professional activity of future lawyers depends on the level of language proficiency, it requires training in the basics of public speaking and a special culture of the language. The main requirement of the speech culture of law students is, first of all, grammatical, spelling and stylistic correctness of speech.

Негизги сөздөр: ийгиликтүү юрист; кеп маданиятын калыптандыруу; сүйлөө маданияты; сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү; укуктук терминдер; кесиптик ишмердүүлүк; сабаттуу сүйлөө.

Ключевые слова: успешный юрист; формирование культуры речи; культура речи; ведение переговоров; юридические термины; профессиональная деятельность; грамотная речь.

Keywords: successful lawyer; formation of speech culture; speech culture; negotiation; legal terms.

Юрист – бул юридикалык чөйрөдө жогорку билимдүү, практикалык ишмердүүлүк менен алектенген адис. Өзүнүн ыйгарым укуктары боюнча, ал жалпысынан учурдагы мыйзамдардын нормаларын колдонуу менен жеке адамдардын же юридикалык жактардын аракеттеринин мыйзамдуулугун камсыз кылат. [8]

Юридикалык кесипти тандап алган студенттердин жалпы кеп маданияты кайсы бир деңгээлде алардын тилге болгон

кызыгуусуна, ой жүгүртүү маданиятына байланыштуу болот.

Ийгиликтүү юрист мыйзамдарды чыгарууну, сот практикасын талдоону, процесстик документтерди даярдоону гана жүргүзбөстөн, өзүнүн кардарлары, мамлекеттик жана сот органдары менен сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү менен ар түрдүү коммуникативдик ролдорду аткарышат жана алар баарлашуусунда так, ишенимдүү жана ынанымдуу сүйлөшү керек. Ошондуктан,

студенттердин кеп маданиятын калыптандыруу денгээлин жогорулатуунун эффективдүү методикалык жолдорун изилдеп, кесиптик ишмердүүлүктүн ар кандай тармактарында баарлашуунун натыйжалуулугун камсыз кылуучу тил тажрыйбасынын көндүмдөрүн калыптандыруубуз абзел. Кеп маданиятына сөз байлыгы, логикалык жактан байланышкан, грамматикалык түзүлүшүнүн ар түрдүүлүгүн, адабий көркөмдүүлүгүн камтыган кептик баарлашуу кирет деп эсептейбиз.

Лингвисттер кеп маданиятынын негизги критерийлери деп орфоэпиялык, лексикалык, грамматикалык, орфографиялык, пунктуациялык, нормаларды туура колдонууну, сөздөрдү так айтууну жана сүйлөмдөрдүн туура түзүлүшү, таза сүйлөөнү б.а. сүйлөп жатканда жөнөкөй диалектик сөздөрдү, маанисине туура келбеген чет тилден кирген сөздөрдү ж.б. пайдаланбоо нормаларын аныкташат.

Жашоодо ар бир адам сүйлөгөндө гана, анын кебинин маданиятуулугу канчалык экенин билебиз. Демек, студент болочок кесибинин ишмердүүлүгүндө турмуштук, кесиптик ар кандай жагдайларда угуучуларга (баарлашып жаткан адамдарга) таасир бергендей өзүнүн оюн так, ачык, айкын айта билүүсү, тилдин нормаларын сактоо денгээлине байланыштуу сүйлөй алуусу абзел. Себеби, кесиптик тил базалык жалпы эне тили жана чет тилдеринин негиздерине таянат. Ошондуктан, студенттерге риторика менен катар тилдерди үйрөнүү зарылчылыгы келип чыгат. Анткени, ой жүгүртүү билдирүүнүн каражаттарына көз каранды б.а. кандайдыр бир ойду же маалыматты жеткирүүнү так, туура айтпаса түшүнүксүздүккө алып келет. Ийгиликтүү юрист болууну каалаган студент эмнени айтам дебестен, кантип айтам деп да ойлонусу зарыл.

Жогоруда айтылгандай, лингводидактиканын негизги талабы, биринчи кезекте, так сүйлөө (орфоэпиялык, лексикалык, грамматикалык жана стилистикалык жактан туура сүйлөө); таза сүйлөө (жаргон жана диалектизмдер, карапайым сөздөр ж.б.); көркөм сүйлөө (зарыл болгон тил каражаттарын пайдалануу) пикир алышуудагы жөндөмдүүлүгү (адабий тилдин нормаларына дал келиши) логикалык жактан так жана системалуу сүйлөө (ырааттуулук, түшүнүктүү б.а. сүйлөгөн сөзүнүн чаржайыт эместиги) болуп саналат. [4]

Жогорку окуу жайларындагы юридикалык багытындагы студенттерге тилди үйрөтүүдө кесиптик тилге тиешелүү илимий, публицистикалык жана иштиктүү, оозеки стилдерге басым жасалат. Белгиленген стилдердин жанрларына тиешелүү сөздөрдү, композициялык жана структуралык түзүлүшүн жазуу жана оозеки кептеринде пайдаланууну үйрөнүү кыйынчылык туудурат. Ошондуктан, оратордук чеберчиликке жана кеп маданиятына окутуп үйрөтүүдө негизинен билгичтикке басым жасалат, себеби бул көндүмдөр кесиптик ишмердүүлүктө жемиштүү мүнөзгө ээ болот.

Оратордук чеберчиликти же риториканы изилдеген изилдөөчүлөр публикага чыгып сүйлөөдө оратордун билиминин жана билгичтигинин комплекстик даярдыгын аныкташат. [3] Буга байланыштуу, юрист кайсы жерде, кайсы гана темада, кайсы гана кырдаалдарда баарлашпасын өзүнүн кебин курууда керектүү каражат материалды тандап алуу жөндөмү, угуучуларга белгилүү бир таасир калтыруу максатты көздөп, далилдөө жана жокко чыгаруу жөндөмү, ынандыра билүү, сөз чеберчилиги оратордук өнөрдүн белгилеринин бири болуп саналат.

Кеп маданиятын калыптандыруунун ыкмаларына

- Юридикалык терминологияны өздөштүрүү:
 - Юридикалык сөздүктөрдү, китептерди жана макалаларды окуу.
 - Юридикалык терминдерди практикада колдонуу.
 - Юридикалык терминология боюнча атайын курстарга катышуу.
- Жазуу жана оозеки кеп көндүмдөрүн өнүктүрүү:
 - Юридикалык документтерди (арыздар, келишимдер, соттук чечимдер) жазуу.
 - Коомдук сүйлөө көндүмдөрүн өнүктүрүү (презентациялар, дебаттар, соттук талкуулар).
 - Кеп практикасы үчүн атайын тренингдерге катышуу.
- Сынчыл ой жүгүртүүнү жана аналитикалык көндүмдөрдү өнүктүрүү:
 - Юридикалык иштерди талдоо жана чечүү.
 - Логикалык аргументтерди түзүү.

- Маалыматты сын көз менен кароо.
- Юридикалык этиканы үйрөнүү:
 - Юридикалык этика боюнча курстарга катышуу.
 - Этикалык дилеммаларды талкуулоо.
 - Этикалык принциптерди практикада колдонуу.
- Практикалык тажрыйба:
 - Юридикалык клиникаларда практикадан өтүү.
 - Соттук отурумдарга катышуу.
 - Юридикалык талкууларга жана конференцияларга катышуу.

Юрист-спикердин сүйлөө маданияты жөнүндө атайын сөз кылуу зарыл, анткени, биринчиден, юридикалык тил лексикалык жактан өзгөчө, бул студенттер үчүн аны үйрөнүүдөгү биринчи кыйынчылыкты туудурат. Орус тилиндеги жана кыргыз тилиндеги мыйзамдын субтилинде өзгөчө юридикалык мааниге ээ болгон көптөгөн терминдер бар, мисалы: кодекс, контрабанда, алиби, кылмыштын мотивдери, бөгөт коюу чарасы, конфискация ж.б. Терминдик мааниде орус тилиндеги: такие разговорные слова, как: промотание, попрошайничество, оговор; устаревшие: деяние, сокрытие; отглагольные существительные, нехарактерные для общего употребления: доставление, отобрание, недонесение, приискание, - деген сөздөр колдонулса, ал эми кыргыз тилиндеги ысырап кылуу, жалаа жабуу сыяктуу кээ бир оозеки сөздөр колдонулат; эскирген: иш кылуу, жашыруу; жалпы колдонууга мүнөздүү эмес оозеки зат атоочтор: жеткирүү, тандоо, жеткире албай калуу, издөө ж.б. сөздөр пайдаланылат. Көп маанидеги сөздөрдүн колдонулушу да өзгөчө мааниге ээ. Мисалы, орус тилиндеги: привод—принудительное доставление кого-либо в органы расследования или суда; возбудить—начать производство уголовного дела; склонить—заставить совершить преступление; смягчить—сделать наказание менее суровым и строгим; статья—определенный раздел, параграф в юридическом документе; организатор—инициатор преступления; погашение—прекращение срока судимости; эпизод—часть преступных действий и др. пайдаланылса, кыргыз тилинде мисалы: алып келүү - тергөө же сот органдарына бирөөнү мажбурлап жеткирүү; козгоо — кылмыш ишин козгоо; түртүү — кылмыш жасоого мажбурлоо; жумшартуу - жазаны жеңил жана

катаал кылуу; статья — юридикалык документтеги белгилүү бир бөлүм, пункт; уюштуруучу - кылмыштын демилгечиси; алып салуу — соттуулугун токтотуу; эпизод — кылмыштуу аракеттердин бир бөлүгү ж.б. кирет. Укук тилинде карым-катнаштын укуктук чөйрөсүнөн тышкары колдонулбаган көптөгөн сөз айкаштары да кездешет, мисалы: кыргыз тилинде кылмышты уюштуруучу, чара колдонуу, кылмыш жасоо, адеп-ахлаксыз жорук ж.б. кирсе, орус тилинде болсо: организатор преступления, применить меры, совершение преступления, аморальный проступок и др. Мындай бирдиктерди өздөштүрүүдөгү кыйынчылык юридикалык контекстте түзүлгөн жаңы конкреттүү маанилердин, терминологиялык мазмундун формасы менен өз ара байланышта болгон кезде туулат. Бул түшүнүктөрдү өздөштүрүүдө келип чыккан кыйынчылыктарды жеңүүнүн жолдорунун бири - студенттерге терминдердин келип чыгуусун изилдөө аркылуу үйрөтүү же б.а. этимологиялык факторду эске алуу болуп саналат. Студенттер үчүн байыркы лексикалык фонддон терминдердин пайда болушуна байкоо жүргүзүү абдан кызыктуу. Бул аспектини үйрөтүүдөгү негизги кыйынчылык, жогоруда айтылгандай, жаңы, мыйзамдуу маани сөздүн мурунтан эле тааныш формасы менен салыштыруу жөндөмүн өнүктүрүү болуп саналат. Укуктук терминдер кеңири колдонулган сөздөрдөн профессионалдык мааниге ээ болгондугу, профессионалдык түшүнүктү түзгөндүгү жана реалдуулукту өзгөчө таанып билүү процессинде колдонулушу менен айырмаланат деген түшүнүктү калыптандыруу зарыл. Анткени, юридикалык терминология мыйзамдарда, юридикалык илимде жана практикада колдонулган түшүнүктөрдүн жыйындысын чагылдырат.

Баарыбызга белгилүү болгондой, кеп маданияты – бул кеңири түшүнүк. Ал элементтердин жыйындысын камтыйт жана маалыматты алуучуга максималдуу таасирин тийгизүү максатын көздөйт. [6]

Маданий кептин компоненттери:

- мазмуну;
- сөз байлыгы;
- лексикалык нормаларды сактоо;
- сөз айкаштарын, сүйлөмдөрдү туура түзүү;
- ойлорду логикалык жактан туура түзүү;
- билдирүүлөрдүн туура түзүлүшү;

- так дикция;
- вербалдык эмес каражаттарды билүү ж.б.

Лингвистикалык укуктук маданият эң оболу, жогоруда белгиленгендей, юридикалык тилди үйрөнүүдө жана аны кесиптик юридикалык ишмердүүлүктө түздөн-түз колдонууну өздөштүрүү процессинде калыптанат. Көпчүлүк юристтер укуктук темалар боюнча лекцияларды окуйт, сотто коргоочу, прокурор же өкүл катары чыгып сүйлөйт, бул үчүн оратордук чеберчиликти өздөштүрүү талап кылынат, сөз маданиятынын укуктук ишмердүүлүктөгү маанилүү ролун дагы бир жолу далилдейт. Эл алдында сүйлөө жөндөмү жана тилди билүү эчактан бери зарыл деп эсептелген юристтерге талап кылынган кесиптик сапаттарынын бири.

Учурда оратордук өнөргө кызыгуу күчөдү, муну коомдун жана коомдук турмуштун демократиялаштырылышы, өлкөбүздүн жаштарынын активдүүлүгүнүн өсүшү менен түшүндүрүүгө болот. Эл алдында чыгып сүйлөгөндөрдүн полемикалык мүнөзү, телеэкрандардан угулган дискуссиялар, мектеп окуучулардын жана студенттердин чөйрөсүндөгү талкуулар билимди бекемдөөнүн жана тереңдетүүнүн, чыгармачылык ой жүгүртүү жөндөмүн өнүктүрүүнүн, коомдук талкууну жүргүзүүнүн активдүү ыкмасы болуп саналат. Сөздүн талаш-тартыш жана полемикалык мүнөзү ынандыруунун абдан эффективдүү жолу болуп саналат, анда талаш-тартыштын катышуучулары анын жүрүшүндө өз алдынча бир жыйынтыкка келишет.

Ошондуктан, ар бир студент аудиторияда аналитикалык-талкуу процессиндеги баарлашууга максималдуу түрдө тартылышы керек. [7] Ошол талкуу учурунда студент өз оюн так айтууга, өзүнүн көз карашын активдүү коргоого, жүйөлүү талашууга, группалашынын туура эмес позициясын жокко чыгарууга үйрөнөт эмеспи. Мисал катары, кесиптик орус тили, кыргыз тили сабактарында публицистикалык стилге карата төмөндөгүдөй темалар боюнча эссе жазып, аудиторияда талкуулоо сунушталат.

1. В современном обществе у человека нет свободы.
2. Судьба играет человеком.
3. Лучше умереть стоя, чем жить на коленях.
4. Назначение женщины – семья, а не карьера.

5. В современном Кыргызстане нет реального равноправия мужчин и женщин.
6. Общество должно контролировать средства массовой информации с точки зрения нравственности.
7. Отмена смертной казни в Кыргызстане преждевременна.
8. Суд присяжных – это наиболее справедливый суд.
9. Эвтаназия должна быть разрешена.

Бул темалардын үстүндө иштегенде, жогоруда айтылган, кеп маданиятынын компоненттерин сактоо менен студенттер өзүнүн көз караштарын коргоого, турмушта болуп жаткан окуяларга, кырдаалдарга карата өз оюн сапаттуу, жеткиликтүү, ачык жана туура чагылдырууга аракет жасайт. Туура жана сабаттуу сүйлөө айлана-чөйрөгүлөргө гана эмес, өзүн-өзү сыйлоого да үйрөнүү үчүн оң таасирин тийгизет. Кесиптик кептин эффективдүү өнүгүшү студенттердин сүйлөө маданиятын өнүктүрүүгө позитивдүү мотивация түзүү менен камсыздаларын, өзүн-өзү талдоо, өзүн-өзү баалоо, өз ара талдоо жана өз ара баа берүү ыкмаларын колдонуу менен ишке ашырыла турганын туюшат. Бирок, ошол эле учурда студент жазып келген баяндамасын оозеки айтып бере албайт, көпчүлүк учурда окуп берүү менен чектелгиси келет, себеби план түзө алыштайт. Оозеки жооп үч бөлүктөн: киришүү (теманын маанилүүлүгү), негизги бөлүгү (мазмуну), корутундудан (жыйынтыктоо) турарына жана ошол тизмекте айтып берүүсүн талап кылуу зарыл. Эң оболу, баяндамачынын айтып берген баяндамасына башка студенттердин анализ берүүсү кыйынчылыкты туудурат. Кайсы гана тил болбосун, ошол тилдин бардык байлыктарын колдонууда студенттин баарлаша билүүсү, профессионалдык диалог жүргүзө алуусу жана ийгиликке жетишүүсү универсалдуу (жалпы маданий) гана эмес, жалпы кесиптик компетенциясы да болуп саналат. [8]

Болочоктогу юрист жогорку билимдүү априори интеллигент адам болушу керек, башкача айтканда, ар кандай кырдаалдардагы өзгөрүүлөргө тез жана адекваттуу жооп кайтара алган, илимдин, техниканын жана маданияттын ар кандай тармактарында кеңири билимге ээ болгон, ал билгенин башкалар менен бөлүшө алган адис болушу зарыл.

Ар кандай социалдык топтордун, кесиптердин өкүлдөрү менен баарлашууда өзүнүн маданиятынын жана билиминин

жогорку деңгээлин көрсөткөн адвокат, прокурор, тергөөчү, юрист, бул өз кезегинде, окуяны туура баалай билүүгө, туура чечим кабыл алууга, керек болсо өзүнүн көз карашынын туура экендигине ынандырууга багыт алган иш-аракеттер боюнча туура сөздөрдү, туура тонду, туура аргументтерди тандап алышы тил сабактарында, тарых жана кесиптик предметтерде гана ишке ашырылышы мүмкүн экендигин болочок юрист сезиши керек. Мындан тышкары, юристке ар бир адамга жараша мамиле жасоодо адеп-ахлактык аспектиде этикалык эрежелер же өзүнүн ар намысын, кадыр-баркын сактоо талабы да коюлат. Кесиптик этиканын кодексинде көрсөтүлгөн, кесиптик этиканын талаптарында белгиленген жоопкерчилик жана ак ниеттүүлүк, чынчылдык жана объективдүүлүк сапаттар жогору турат. Эгерде юрист тил нормаларын бузса, кесиптик этиканы сактабаса, анда коомчулуктун терс реакциясына, угуучуларга ишенбөөчүлүк, сыйлабастык, анын жалпы жана кесиптик билимине шектенүү ж.б. жагымсыз кесепеттерге алып келиши мүмкүн.

Эмне үчүн юристтерге кеп маданияты маанилүү?

Биринчиден, юристтин кесиптик ийгилигинин ачкычы. Анткени, кеп маданияты анын репутациясын, кесиптик ишмердүүлүгүн аныктайт. Ишенимдүү, так жана ынандыруучулук сүйлөө жөндөмү кардарлар менен ийгиликтүү иштешүүгө, сотто жеңүүгө жана кесиптештердин арасында кадыр-баркка ээ болууга жардам берет.

Экинчиден, коомдук коммуникациянын негизи. Юристтер коомдук коммуникациянын ар кандай формаларында (соттук отурумдар, сүйлөшүүлөр, консультациялар) активдүү катышат. Ошондуктан, алардын кеп маданияты коомдук коммуникациянын сапатына түздөн-түз таасир этет.

Үчүнчүдөн, юридикалык этиканын бир бөлүгү. Юридикалык этика чынчыл, адилеттүү жана калыс баарлашууну талап кылат. Юристтердин кеп маданияты бул этикалык нормаларга шайкеш келүүгө тийиш.

«Укуктук чөйрөдөгү баарлашуу - укуктук маданияттын талаптарына жооп беришинин маанилүүлүгүн белгилөө менен укук таануучу окумуштуулар анын компоненттеринин бири деп “сүйлөө маданиятын” эсептешет».

Укук коргоо органдарынын, юстиция органдарынын жана жалпы кесиптин кадыр-баркы түздөн-түз, жогоруда белгиленгендей, ар бир юристтин сүйлөө маданиятынын

деңгээлинен көз каранды эмеспи. Учурдагы көптөгөн юристтердин жогорку рейтинги: адабий тилде катасыз сүйлөй алуусу, идеяларды так, туура жана логикалык жактан байланышкан түрдө маектеше алуусу менен аныкталат.

Тил – курал, анын жардамы менен бардык ойлор калыптанат жана ал юристтин эң негизги кесиптик куралы болуп саналат.

Юридикалык багыттагы студенттин сүйлөө маданиятын калыптандырууда төмөнкү көнүгүүлөрдү аткаруу сунушталат:

- текстти окуу жана аны кайра айтып берүү;
- текстке карата суроо жоопторду түзүү;
- жооп варианттары жок тесттердин үстүндө иштөө;
- ар кандай сөздөрдүн синонимдерин жазуу;
- антонимдерин табуу;
- көп чекиттин ордуна мааниси боюнча сөздөрдү же терминдерди жазуу;
- ар кандай темадагы билдирүүлөр боюнча оозеки чыгып сүйлөө;
- талаш-тартыш жаратуучу кырдаалдар боюнча оюндарды уюштуруу;

Мисалы алсак, берилген «Основные требования к профессиональной речи современного юриста» и «Типичные ошибки в речи юриста-специалиста и пути их избегания» багыттары боюнча студенттер темаларын өзүлөрү тандап алуу менен презентация жасап, стилистикалык анализ жүргүзүп, оозеки жана жазуу түрүндө кетирилүүчү каталар боюнча (лексикалык, орфографиялык, морфологиялык, синтаксистик) комментарий берүү тапшырмасы студенттер арасында кызыгууну жаратат.

Мындай тапшырмалар студенттердин кеп маданиятынын негизги критерийи ченемдүүлүк болуп саналаарын, ал сөздүн тактыгы менен айкындуулугун, тууралыгын, тазалыгын, башкача айтканда, анда диалектик, карапайым сөздөрдүн, жогорку профессионалдуу туюнтмалардын, орунсуз колдонулган чет элдик сөздөрдүн жоктугун ж.б. аныктаса, сүйлөө чеберчилиги болсо: логикалык гармония, бай лексика, грамматикалык түзүлүштөрдүн көп түрдүүлүгү, көркөм экспрессивдүүлүк менен мүнөздөлүшүнө байкоо жүргүзүшөт.

Эне тилдин жана юридикалык тилдин жалпы көйгөйлөрүнө жетиштүү көңүл бурулбай жаткандыктан, юристтер тарабынан кылдаттык соттук жана башка учурлардагы

кептин сапатынын төмөндөшүнө, жазылган тексттердин түшүнүксүздүгүнө алып келген турмуштук тажрыйбалар да жок эмес. Бул болсо юрист колдонулган сөздөрдүн мааниси жөнүндө ойлонгусу келбегендигин, тилди сыйлабаганынын көрсөткүчү.

Юристтин оозеки сүйлөө стили да ар түрдүүлүгү менен мүнөздөлөт. Мисалы, качан гана мыйзам чыгаруу жана мыйзам долбоорлоруна укуктук экспертиза жүргүзүү маселелерин кароо жүргүзгөндө сөздүн илимий стили, сот процессинде адвокаттын сөзү официалдуу-иштиктүү, публицистикалык же эки стилдин айкалышында болушу мүмкүн. Ал эми прокурор сотто сүйлөп жатканда официалдуу-иштиктүү стили колдонулат. Юридикалык сөздүн маанилүү өзгөчөлүгү автордун сөзүнө жоопкерчилик милдет артылат. Юридикалык жактан кеткен катачылык адамдын тагдырына гана кедергисин тийгизбестен, соттун чечимине, башка процессуалдык чечимдерге да таасир этиши мүмкүн экендигин болочок студент-юрист дайыма эске алышы керек. Юридикалык сөздүн негизи - иштин жагдайларын терең изилдөө, аларга кынтыксыз юридикалык баа берүү. Демек, юристтердин кеп маданияты - бул иштин материалдарын кылдат талдоо, мыйзам ченемдерине, адабий тилдин нормаларына таянуу менен объективдүү, түшүнүктүү, ынанымдуу, логикалуу сүйлөө.

Жыйынтыктап айтканда, юристтин компетенттүү сүйлөй алуусу, анын кесиптик ишмердүүлүгүндө маанилүү ролду ойнойт. Анткени, кайсы гана тилде болбосун анын сүйлөө маданияты маанилүү сүйлөшүүлөрдү жүргүзгөндө, жарандарга кеңеш бергенде, эл алдында сүйлөгөндө, өз оюн логикалык жактан негиздүү билдире алганында. Укук коргоо органдарынын, сот тутумунун жана жалпы кесиптин кадыр-баркы түздөн-түз ар бир юристтин сүйлөө маданиятынын деңгээлине көз каранды. Студенттерге ар кандай коммуникативдик ролдордо тил нормаларын бузуу маектештеринин терс реакциясын жаратышы мүмкүн экендигин баса белгилеп түшүндүрүү керек.

Колдонулган адабияттар

1. Абдылдаева Д.К. Кыргыз тили сабагында студент-юристтердин кеп маданиятын өстүрүүнүн өзгөчөлүгү // Ж. Баласагын атындагы КУУнун Жарчысы, 2019, №2.
2. Батырова Т.Т. Бапышева А.Ж. Студенттердин кеп маданиятын кептик коммуникациянын негизинде калыптандыруу // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы, 2023.
3. Воинова М.Г. Культура речи юриста. – Ташкент: ТГЮИ, 2003, 130-б.
4. Введенская Л.А., Черкасова М.Н. Русский язык и культура речи. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2004, 137-б.
5. Миронова Л.Ю. Формирование речевой культуры студентов юридического факультета // Вестник научных конференций, 2018, № 10-1(38), 81-83-б. – ЭДН ВНИВСЕ.
6. Оразбекова З.С. Методы формирования речевой культуры студента-иностранца: новые подходы к обучению // Актуальные вопросы филологии и методики обучения иностранным языкам: Статьи и материалы Седьмой международной научно-практической конференции, Санкт-Петербург, 19–20 февраля, 2015. – СПб: ФГБОУ ВО «Государственная полярная академия», 2015, 43-45-б. – ЕДН УОБУЗ.
7. Овсянникова О.А. Научные подходы к формированию профессиональной компетентности специалистов в процессе обучения русскому языку и культуре речи в вузе / О.А. Овсянникова // Вестник Московского государственного гуманитарно-экономического института, 2013, № 3 (15). – 052-063 – ЭДН RTCBJB.
8. Телкова В.А. Активные процессы в современном русском языке и социальные приоритеты в формировании культуры речи // V Селищевские чтения: международный сборник научных трудов, посвященный 130-летию со дня рождения Афанасия Матвеевича Селищева. – Елец: ЕлГУ. И.А. Бунина, 2016. – 539–544-б.

Рецензент: филол. и. к. Кадыралиева Д.Ж.